

Hjemmeværnsforeningerne i Thy

af Morten Hammer

Denne artikel er en forkortet version af afsnittet om Hjemmeværnsforeningerne i Thy fra forfatterens privat udgivne beretning »Min fars hemmelige krig«.¹

Der er skrevet rigtig meget – og bliver stadig skrevet en hel del – om den danske modstandsbevægelse under den tyske besættelse 1940-45.

Til gengæld er der ikke skrevet specielt meget om »efterfølgeren«, De danske Hjemmeværnsforeninger (1945-49).

Ved den kolde krigs start i 1948 med kommunisternes kup i Prag i februar og Berlinblokaden, der startede i juni, udgjorde Hjemmeværnsforeningerne i realiteten langt den største del af det danske forsvar.

Den danske hær bestod i 1948 således kun af 9.000 mand, hvoraf 3.200 alene var afsat til tjeneste ved Livgarden, grænsebevogtning eller ved Bornholms Værn.² Derudover havde Danmark i 1947 forpligtet sig til at bidrage med 4.000 mand til Den danske Brigade i Tyskland.

Der findes tilsyneladende ikke nogen samlet opgørelse over det totale antal medlemmer af Hjemmeværnsforeningerne fra disse år, men der har i 1948 formodentlig ikke været under 50.000 mand.³

FRA MODSTANDSBEVÆGELSE TIL LANDEVÆRN

Efter den 5. maj 1945 fik modstandsbevægelsen en masse opgaver, blandt andet med bevogtning af tyske militære anlæg og krigsfanger, arrestation af de såkaldte værnemagere m.m. Modstandsbevægelsen blev officielt hjemsendt (med våben) i august 1945, og militæret overtog så de bevogtningsopgaver, de havde haft.

I maj 1945 var der i Danmark tale om en militært ledet, bevæbnet styrke på i alt ca. 50.000 mand – de såkaldte »ventegrupper« eller »undergrundshæren«. ⁴ Hertil kom knap 2000 aktive modstandsfolk, der var beskæftiget med sabotage, våbenedkastninger, organisering af ventegrupper m.m.

Man begyndte, opfordret af englænderne, at rekruttere/opstille ventegrupperne i begyndelsen af 1944, da det kun var et spørgsmål om tid, før tyskerne var slået. ⁵ Da man ikke vidste, hvordan krigsafslutningen ville blive, ville man være forberedt på alle eventualiteter. Den danske hær var jo blevet opløst tidligere.

I modstandsbevægelsens distrikt »Nord-Vest« var det distriktslederen, kaptajn T. P. Ejby-Nielsen, der også kom til at stå for hvernig og opstilling af lokale ventegrupper. ⁶ Han kom først i gang med dette arbejde omkring februar 1945, da man i hans distrikt fra den jyske modstandsledelse havde fået besked på primært at satse på nedkastnings- og sabotageopgaver. ⁷

Ejby-Nielsen valgte at kalde sine ventegrupper for »Landeværn«. I sin senere beretning nævner han selv, at »han havde valgt disse navne både for at udnytte den stærkt udtalte lokalpatriotisme på disse egne og dels også at anvende en betegnelse, der kunne bevares ind i en fjernere fremtid«. ⁸

Altså oprettede han »Thy-, Mors- og Hanherred Landeværn«. De aktive modstandsfolk, der var beskæftiget med forskellige modstandsopgaver, blev af sikkerhedshensyn samlet i separate grupper under landeværnene. ⁹

Bemærk, at selv om det af Ejby-Nielsens »Befaling nr. 1 – 1945« fremgår, at »Thy Landeværn« oprettedes den 19. februar 1945, så var Thy Lande-

Kaptajn T. P. Ejby-Nielsen (t.v.) i 1945.

værn faktisk delt op i Sydthy Landeværn og Nordthy Landeværn. ¹⁰

Det lykkedes Ejby-Nielsen at få de fleste af sine landeværnsfolk bevæbnet med canadiske Enfield-rifler (senere benævnt gevær M53/17). De aktive modstandsfolk i Thy og på Mors var i slutningen af besættelsen primært bevæbnede med pistoler, US karabiner eller maskinpistoler, der var nemmere at holde skjult.

Landeværnene fik ifølge min far, Chr. Houmark Hammer, deres våbentræning i et område ved Karby på Mors. Der var meget langt til den tyske garnison i Nykøbing, og ganske vist sejlede der regelmæssigt en patruljebåd rundt om Mors, men den larmede så meget, at de blev advaret i god tid.

I Thisted Amt var der ifølge Ejby-Nielsen ved Befrielsen ca. 100 mand, der havde været direkte involveret i nedkastninger/sabotage – ud af de 3 Landeværns samlede styrke på i alt 1139 mand. ¹¹

Som beskrevet flere steder var sammensætningen af modstandsbevægelsen i Thy grundlæggende forskellig fra det meste af resten af landet, idet den her

næsten udelukkende bestod af landmænd (ca. 80 %), lærere, præster og håndværkere. ¹² Redaktør Kjeld Jensen fra *Thisted Amtsavis* beretter også, at kommunister i Thy var en sjældenhed, og »vi havde ingen med i modstandsbevægelsen«. ¹³

Der var altså primært tale om konservative og venstrevælgere, der blandt andet ikke havde megen fidus til Danmarks Frihedsråd (se nedenfor). I Thisted by var der en hel del socialdemokrater, men som det antydes flere steder, var modstandsarbejde i Thisted by en noget risikabel sag, da mange af disse arbejdede for tyskerne, og der samtidig var en stor koncentration af tyske soldater i byen. ¹⁴

EFTER BEFRIELEN

Hvad skulle der så ske efter krigen? Man stod jo på landsplan med ca. 50.000 mand, der var bevæbnede og trænet i våbenbrug.

Lederen af nedkastningsoperationerne i Jylland, Jens Toldstrup, havde samlet 24 af sine lokale ledere til det såkaldte »Ranum-konvent« den 10.-11. marts 1945 for blandt andet at diskutere, hvad der skulle ske efter krigen. ¹⁵ Man endte her med at anbefale oprettelse af et frivilligt Hjemmeværn efter udenlandske forbilleder – selv om Toldstrup selv helst havde set, hvad han kaldte en »folkebevæbning« (hver våbenfør mand sit eget gevær). ¹⁶

Som opfølgning på Ranum-konventet blev der den 9. juni 1945 afholdt et møde i Odense med deltagelse fra alle modstandsbevægelsens regioner. ¹⁷ Fra Thy deltog foruden Ejby-Nielsen blandt andet også redaktør Jensen fra *Amtsavisen* og det senere folketingsmedlem (og indenrigsminister) H. C. Toft. ¹⁸ Der findes intet officielt referat fra mødet, men Kjeld Jensen fortæller i sin senere beretning om mødet:

»Dette fik et meget bevæget forløb, hvor kommunisterne fremførte deres ide om, at modstandsbevægelsen skulle fortsætte og udnytte den magt, den havde (i kraft af våbnene). Men kommunisterne var i mindretal og blev imødegået af mange, deriblandt også jeg selv, som hævdede, at nu havde modstandsbevægelsen løst sin opgave, og derfor burde den opløse sig. Slutresultatet blev noget i retning af, at modstandsbevægelsen ikke skulle fortsætte, men at

man rundt om i landet skulle søge at danne en slags hjemmeværnsforeninger.« ¹⁹

Herefter blev der på initiativ af Frihedsrådet oprettet en Hjemmeværnskommission (med deltagelse af blandt andet Ejby-Nielsen og Toldstrup), som 28. juni 1945 anbefalede nedlæggelse af Modstandsbevægelsen og oprettelse af et frivilligt, midlertidigt Hjemmeværn, der kunne danne grundlaget for et fremtidigt Hjemmeværn. ²⁰

Den siddende overgangsregering forkastede imidlertid kommissionens forslag om et midlertidigt Hjemmeværn – med henvisning til, at man ønskede en ny forsvarsordning på plads først. Man fremkom i august med et alternativt lovforslag, hvor modstandsbevægelsen opfordredes til at samle sig i hjemmeværnsforeninger – og man lagde ikke skjul på, at forslaget specielt var knyttet til en mulighed for »at få registreret, og til sin tid afleveret de mange nu så ubejlejlige våben«. ²¹ Samtidig blev det fastlagt, at hvert enkelt medlem kun måtte have ét håndvåben, og alle tungere våben og sprængstoffer skulle afleveres.

Med hensyn til de »tungere våben« var der primært tale om relativt få engelske Bren Guns maskingeværer og ganske få raketstyr (bazookaer).

Senere fremgik det blandt andet af dagspressen, at de »ubejlige våben« var alt andet end de geværer, det var planen at bevæbne Hjemmeværnsforeningerne med. ²² Her skal man huske på, at de ca. 100 aktive modstandsfolk i Thy (se ovenfor) var godt bevæbnede med både pistoler, maskinpistoler og US karabiner. Min far havde således både en Browning automatpistol og en US karabin som sine personlige våben.

Som ovenfor nævnt blev medlemmerne af Modstandsbevægelsen officielt hjemsendt i august måned, men modstandsfolkene i de tre landeværn i distrikt »Nord-Vest« (Hanherred, Mors og Thy) var allerede blevet hjemsendt i slutningen af juni, da der her som nævnt ovenfor primært var tale om landmænd (ca. 80 %), der skulle hjem og passe høsten. De blev den 23. juni 1945 afløst af soldater fra Jydske Dragonregiment i Randers. ²³

I den forbindelse afholdt ca. 200 repræsentanter for modstandsbevægelsen i Distrikt »Nord-Vest« den 20.

juni 1945 et møde på Hotel »Royal« i Thisted, hvor de besluttede ikke at ville fortsætte som en organisation, der var tilknyttet bestemte politiske partier. Til gengæld opfordrede man Mors Landeværn, Thy Landeværn og Han Herred Landeværn til at være med til at danne »landeværnsforeninger« på grundlag af et forslag, der skulle udarbejdes af et udvalg, der blev nedsat på mødet.²⁴

Det fremgår ikke af Ejby-Nielsens arkiver, om det forslag til love, som han herefter fremlagde for Hjemmeværnskommissionen (se nedenfor), så var inspireret af ovennævnte udvalg – men det kan man sagtens forestille sig var tilfældet.

HJEMMEVÆRNSFORENINGERNE OPRETTES

Man begyndte nu i hele landet at danne hjemmeværnsforeninger baseret på regeringens lovforslag. Disse var selvorganiserede og og i begyndelsen også

selvfinansierede, og man havde bevaret hele modstandsbevægelsens organisatoriske struktur.²⁵

I Thy var disse hjemmeværnsforeninger en direkte fortsættelse af »Thy-, Mors- og Hanherred Landeværn« med de samme afgrænsninger (se ovenfor).

Dog kom Hanherred ikke med her. Specielt folkene i Fjerritslev og omegn havde i den forbindelse udtrykt deres utilfredshed med Ejby-Nielsens ledelse og administration i forbindelse med Hanherred Landeværn, hvor de mente, at han ikke havde sat sig godt nok ind i de lokale forhold i Hanherred – og de oprettede nu deres egen Hanherred Hjemmeværnsforening under distrikt Aalborg. Ifølge Ejby-Nielsen var det specielt doktor Lunding i Brovst, der var formand for dette »oprør«.²⁶ Lunding havde desuden skriftligt beklaget sig over, at han mente, at Ejby-Nielsen var for konservativ. Lunding selv var temmelig socialistisk indstillet.²⁷ Det skal dog også nævnes, at de

Ejby-Nielsen (t.v.) og gårdejer, senere folketingsmedlem, H. C. Toft i 1945.

faktisk inviterede Ejby-Nielsen med til den stiftende generalforsamling.²⁸

Ejby-Nielsen fik således den 17. september 1945 oprettet den første hjemmeværnsforening i Danmark, nemlig »Morsø Hjemmeværnsforening«.²⁹ Formanden var billedhugger Constantin Sørensen, der i slutningen af besættelsen havde været modstandsleder i Nykøbing.³⁰

Den 23. september 1945 blev der på Hotel »Royal« oprettet en hjemmeværnsforening for Nordthy.³¹ Formanden blev her journalist H. Hebsgaard, den tidligere byleder for modstandsbevægelsen i Thisted. Her blev min far valgt til bestyrelsen.

Den 17. november 1945 blev der endelig på Hurup Missionshotel også oprettet en Hjemmeværnsforening for Sydthy med H.C. Toft som formand.³²

Nordthy Hjemmeværnsforenings område kom til at strække sig cirka fra Vildsund til Østerild, det vil sige Hundborg og Hillerslev Herreder – inkl. Hannæs (Øsløs, Vesløs og Arup Sogne).³³ Så vidt jeg har kunnet finde ud af ved at studere listerne over bestyrelsesmedlemmer, kom den nordlige del af Hassing herred med blandt andet Snedsted, Stagstrup og Haring Sogne også til at høre under Nordthy Hjemmeværnsforening, mens resten af Hassing Herred sammen med Refs Herred kom til at høre under Sydthy Hjemmeværnsforening.

Både på Mors og i Sydthy blev vedtægterne ifølge dagspressen enstemmigt vedtaget.

Jeg har ikke kunnet finde ud af, om der på Mors var tale om det forslag til vedtægter, som Ejby-Nielsen havde lavet (se nedenfor), eller om der var tale om de standardvedtægter, som regeringen havde foreslået. I referatet fra Sydthy står direkte, at man benyttede standardvedtægterne.³⁴

Blandt andet baseret på bestyrelsens sammensætning gætter jeg på, at det også på Mors var regeringens standardvedtægter, der her blev vedtaget. Ejby-Nielsen havde ellers udtalt, at han lagde vægt på, at arbejdet med Hjemmeværnsforeningerne skulle starte nedefra: »Fra højere sted vil man have gennemført et standardforslag til love, men jeg advarer derimod, da jeg mener, at de enkelte foreninger må bevare det lokale præg«.³⁵

Ved oprettelsen af Nordthy Hjemmeværnsforening havde man åbenbart lyttet mere til Ejby-Nielsen, for det fremgår af referatet i dagspressen, at »man gennemgik dernæst Udkast til Love meget nøje. Der blev foretaget adskillige rettelser i det, mest af foreningsmæssig karakter, og sluttelig blev hele Lovkomplekset enstemmigt vedtaget«.

Ejby-Nielsen nævner selv, at der på mødet havde været en lang diskussion med henblik på at få fastslået, at der altså var tale om et militært værn – og ikke en selskabelig soldaterforening for tidligere modstandsfolk!³⁶

Man kan se af referatet i avisen, at man konstituerede sig med et forretningsudvalg og et kommando-udvalg; noget, som ikke stod i standardvedtægterne. Forretningsudvalget skulle specielt være et bindeled til lokalkomiteén for Frihedsbevægelsens Samråd i Thisted.

I Ejby-Nielsens personarkiv i Rigsarkivet finder man de forskellige vedtægtsforslag.³⁷ Man kan her se, at det specielt er formålsparagrafferne, som Ejby-Nielsen ønskede udformet svarende til hans oprindelige forslag til Hjemmeværnskommissionen, herunder:³⁸

»1. At vedligeholde den forsvarsvilje, der har grebet store dele af folket under besættelsesårene, og som har givet sig udtryk i modstandsbevægelsen.

2. At bidrage til at begrebet forsvar gøres ukrænkeligt i samme grad som konge, flag og fædreland er det.

3. Foreningen forpligter sig, indenfor de af Frihedsbevægelsens Samråds angivne rammer og i overensstemmelse med de gennem modstandsbevægelsens initiativ af regeringen vedtagne tillægslove af al evne at bidrage til fuldførelsen, af de rent nationale og upartipolitiske opgaver, som modstandsbevægelsen har sat sig. Foreningen forpligter sig endvidere til at støtte de modstandsbevægelsens repræsenterende ministre, for så vidt angår deres nationale og upartipolitiske bestræbelser for gennemførelsen af modstandsbevægelsens program. Bibeholdelsen af denne formålsparagraf skal sættes under afstemning ved foreningens ordinære generalforsamling 1946.«

Det var ikke helt det samme som regeringens forslag til love for hjemmeværnsforeningerne, der var fremsendt til regionerne: »Foreningens formål er, i fortsættelse af frihedsbevægelsens arbejde, at styrke den danske befolknings vilje og evne til forsvar af landet«. – Og et par efterfølgende paragraffer, som slet ikke fandtes i de nu vedtagne love for Nordthy Hjemmeværnsforening, hvor der kun tales om en overordnet amtsledelse:

»§ 6. Regionen.

Foreningen tilslutter sig en sammenslutning af hjemmeværnsforeninger indenfor regionen og vælger delegerede til regionens delegeretmøde efter forbundslovene.

§ 7. Landsforbundet.

Foreningen tilslutter sig Hjemmeværnsforeningernes Landsforbund og vælger delegerede til kongressen efter korbundslovene.

§ 8. Krigsministeriet.

Foreningen forpligter sig til at overholde de i overenskomsten mellem Krigsministeriet og Hjemmeværnsforeningernes Landsforbund truffne bestemmelser vedrørende våben og ammunition.«

Hvorfor var der så stor forskel på Ejby-Nielsens forslag og det forslag, som regeringen havde fremsendt til regionerne? Der er et par årsager, der skinner i øjnene:

Ejby-Nielsen lagde selv (sammen med resten af Ranum-konventets medlemmer) meget vægt på, at hjemmeværnsforeningerne skulle være 100 % upolitiske!

Man skal her bemærke, at der i de af regeringen udsendte lovforslag var en bestemmelse om, at »Landsforeningen skal være underlagt »Frihedsbevægelsens Samråd« som øverste ansvarlige myndighed«.39 »Samrådet« var dannet i juni 1945 af den tidligere leder af Frihedsrådet (og nu minister uden portefølje i befrielsesregeringen) Frode Jacobsen som erstatning for Frihedsrådet – stadig med et temmelig politisk præg – og i det første samråd var Region 1 (Nordjylland) så i øvrigt slet ikke repræsenteret!

I en »Resolution til Frihedsrådet« efter Aalborgmødet den 20. juni 1945 gjorde Ranum-konvent-

kredsen opmærksom på (i forbindelse med deres konkrete forslag om en videreførelse af modstandsbevægelsen i form af et hjemmeværn): »Det er ligeledes vores ønske at være tilsluttet en enhedsorganisation for hele landet, men de forhold, der gør sig gældende umuliggør dannelsen af en organisation, der er bygget op på de fire modstandsbevægelsens tilsluttede fraktioner« (Dansk Samling, Ringen, Frit Danmark og Danmarks Kommunistiske Parti, red.).40 En enhedsorganisation skulle altså være 100 % upolitisk.

Den pågældende resolution er underskrevet af alle 24 deltagere i Ranum-konventet inkl. Toldstrup, den daværende byleder fra Aalborg, A. J. Jørgensen (»Aabo«), og Ejby-Nielsen.

Man lyttede åbenbart til kritikken, for Frihedsbevægelsens Samråd blev nedlagt den 1. oktober 1946.41

Man kunne dog også forestille sig, at modstanden mod regeringens udkast til vedtægter kunne skyldes, at det var kommunisten Svend Wagner, der havde arbejdet sammen med regeringen om udformning af de forslag til love for hjemmeværnsforeningerne, der så blev fremsendt til regionerne – og hvor hjemmeværnsforeningerne så skulle samles i en »Landsforening«.42

Da vi nu taler om Thy, kunne det jo endelig også tænkes, at de, inspireret af Ejby-Nielsens oplæg til vedtægter med sædvanlig thysk stædighed bare sagde: »Det skal sådan nogle københavnere, kommunister og socialdemokrater da ikke bestemme!« – jævnfør den lokale modstand mod Frihedsrådets lokaludvalg (se nedenfor).

NORDEN FOR LANDS LOV OG RET

I Nordthy Hjemmeværnsforenings tilfælde har det muligvis også spillet ind, at der i det da foreliggende udkast til vedtægter for en »Hjemmeværnsforeningernes Landsforening« stod følgende: »Såfremt en lokalforening trods henstilling fra Landsforeningen ikke overholder de givne bestemmelser med hensyn til våbenopbevaring og -vedligeholdelse, ekskluderes den af Landsforeningen«; samt »Ved en Lokalforenings Eksklusion inddrages alle dens Vaaben og al dens Ammunition efter Krigsministeriet nærmere Bestemmelse i hvert enkelt Tilfælde«.43

Constantin Sørensen (t.h.), leder af Morsø Landeværn, i Thisted Realskoles gård i maj 1945. Skolen (i dag Plantagehuset) fungerede som den lokale modstandsbevægelsens hovedkvarter under besættelsen. (Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune)

Der er nemlig en del, der tyder på, at Nordthy Hjemmeværnsforening havde deres helt egen fortolkning af de af regeringen fremlagte våbenlove. I den forbindelse omtales det flere steder, at der rundt omkring i Danmark var en hel del tidligere modstandsfolk, der specielt var bekymrede over, at hver mand nu kun måtte have ét håndvåben, og at man skulle aflevere alle andre våben og sprængstoffer. Hvad nu, hvis russerne kom?44

Ifølge mine oplysninger gjaldt det i allerhøjeste grad også for Nordthy Hjemmeværnsforening, hvor der i dødsboet efter den tidligere formand Asger Knakkegaard i 2009 blev fundet et veludstyret illegalt våbendepot med udrustning til ca. 50 mand.45 De havde åbenbart forsøgt at sikre sig lidt mere – hvis nu russerne skulle komme!

Hvorfor var der nu denne forskel i de tre lokale foreningers indstilling?

Lederen af Morsø Hjemmeværnsforening, Constantin Sørensen, fortæller i sin egen beretning om besættelsen til Lokalhistorisk Arkiv, at han havde et godt forhold til Frihedsrådet.46 I virkeligheden startede lederen Frode Jacobsen, der jo var født på Mors, også sit arbejde med modstandsorganisationen »Ringen« hjemme på øen i begyndelsen af 1942.47

I Sydthy Hjemmeværnsforening havde lederen H. C. Toft politiske ambitioner og ønskede formentlig ikke at komme i konflikt med politikerne!

I Thisted mente man tilsyneladende, at Frihedsrådet var mere til besvær. Ejby-Nielsen klager således i et brev til Toldstrup fra den 4. maj 1945 med overskriften »Omhandler: Studiering (Dansk Studi-

Kaptajn T. P. Ejby-Nielsen (t.h.) og journalist Holger Hebsgaard i 1945. (Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune)

ering, »Ringens«, red.) og D.S. (Dansk Samling) Forstyrrelsesgrupper« over Frihedsrådets lokalkomiteers indblanding.⁴⁸

Man kan også læse i Kjeld Jensens beretning til Lokalhistorisk Arkiv fra 1977, at man i Thisted meget længe forsøgte at undgå at danne en sådan lokalkomite, da man ikke kunne se den dybere mening med dette. Da den så endelig blev dannet – med Jensen som formand – sørgede han omhyggeligt for, at den bestod primært af »egne folk« (dvs. konservative og venstrefolk plus en enkelt socialdemokrat).⁴⁹

Når man læser denne beretning, opdager man også, at Kjeld Jensen i virkeligheden var den lokale modstandsbevægelses »grå eminence« og mere eller mindre trak i alle trådene, selv om han efter eget udsagn ikke var officielt medlem af modstandsbevægelsen. Det lod han sin journalist Holger Hebsgaard om. Det var således absolut heller ikke tilfældigt, at Kjeld Jensen var én af de personer, Ejby-Nielsen tog med til Odense-mødet den 9. juni 1945.

Det skal hertil bemærkes, at det fremgår af den lokale dagspresse, at Nordthy Hjemmeværnsforening ved en ekstraordinær generalforsamling den 10. februar 1946 blev nødt til at ændre disse først vedtagne love – efter pres udefra!⁵⁰ Desværre er det heller ikke lykkedes mig at fremskaffe en kopi af disse nye vedtægter. Jeg regner dog med, de nu benyttede standardvedtægterne – og hermed nu også refererede til De Danske Hjemmeværnsforeningers Landsforbund.

Landsforbundet blev dannet i 1946.⁵¹ Formanden var den tidligere modstandsmand Erik Husfeldt. Han havde under besættelsen været medlem af Frihedsrådet, hvor han repræsenterede modstandsorganisationen »Ringens«, der var overvejende socialdemokratisk.

Ejby-Nielsen vendte allerede i november 1945 tilbage til sit gamle regiment, »der ikke ville undvære ham længere«. Efter eget udsagn overvejede han i 1948 kraftigt at søge én af de oplåede stillinger i det nye Hjemmeværn, »men af forskellige grunde

blev dette ikke til noget«, og han endte med at fortsætte sin militære karriere. Med Ejby-Nielsens egne ord »gled han også stille ud af Hjemmeværns-kommissionen«. ⁵² Der er ikke nogen egentlig forklaring. Ejby-Nielsen var dog stadig en del af Toldstrups Ranum-konvent-kreds.⁵³

Man kan læse mere om Ejby-Nielsen i Villy Dalls artikel i *Historisk Årbog* 2017.⁵⁴

FRA LOKALE FORENINGER TIL LANDSDÆKKENDE VÆRN

Den nye Venstre-regering under Knud Kristensen blev dannet den 7. november 1945 – og den 31. maj 1946 blev efter nye forhandlinger overenskomsten mellem Forsvarsministeriet og De Danske Hjemmeværnsforeningers Landsforbund, som da omfattede ca. 140 lokalforeninger, underskrevet.⁵⁵ Samtidig blev der bevilget penge til foreningerne. Denne overenskomst fungerede, indtil loven om Hjemmeværnet trådte i kraft den 16. juli 1948 – og Hjemmeværnet officielt startede den 1. april 1949.

I årene op til det statslige Hjemmeværns start trænedes hjemmeværnsforeningernes medlemmer normalt skydning i de lokale skytteforeninger, og man lånte instruktører fra hæren. Det fremgår også af den lokale dagspresse, at Nordthy Hjemmeværnsforening ind imellem afholdt militærøvelser om natten sammen med Morsø Hjemmeværnsforening – hvor man blandt andet kæmpede om kontrollen med Vildsundbroen.⁵⁶

I begyndelsen var den eneste uniform et frihedskæmper-armbind og en kedeldragt – hvis man her lige efter besættelsen, hvor der var mangel på næsten alt, var så heldig at få fat i en sådan. Specielt kommunisterne var i øvrigt meget imod en egentlig uniformering af hjemmeværnsforeningerne. Senere blev der indkøbt nogle brugte engelske feltuniformer, der blev farvet mørkeblå eller sorte.⁵⁷

Det blev vedtaget at nedlægge Nordthy Hjemmeværnsforening på en generalforsamling den 10. april 1949.⁵⁸ Foreningen bestod da af 415 mand. Den nye regionsleder for Hjemmeværnets Region 1, A. J. Jørgensen, kaldet »Aabo« (udnævnt 5. februar 1949), var til stede og holdt en takketale, og han nævnte sam-

tidig, at foreningen stadig skulle stå i væbnet beredskab, indtil det nye Hjemmeværn var helt i orden.

Det skal desuden nævnes, at på hjemmeværnsforeningernes landskongres i Århus den 5.-6. juni 1948 var kommunisterne blevet stemt ud fra alle ledende poster inden for Hjemmeværnet.⁵⁹ Og efter det kommunistiske kup i Tjekkoslovakiet i 1948 var der der i de enkelte foreninger stor stemning for, at de kommunister, der ikke meldte sig ud frivilligt, skulle smides ud!⁶⁰

Den kommunistiske leder Alfred Jensen havde i øvrigt tidligere opfordret sine medlemmer at melde sig ind i Hjemmeværnet »for at lære at skyde«. ⁶¹ Han drømte tilsyneladende stadig om en væbnet revolution. Bemærk i den forbindelse, at man allerede dengang (1945-49) ofte finder betegnelsen »Hjemmeværnet« benyttet om hjemmeværnsforeningerne.

Langt de fleste medlemmer af hjemmeværnsforeningerne i Thisted Amt havde faktisk meldt sig ind i Hjemmeværnet allerede inden den officielle start den 1. april 1949. Det første Thisted-kompagni blev opstillet den 18.-19. juni 1949 og bestod af ca. 225 mand, angiveligt først og fremmest fra landdistrikterne.⁶²

Da Hjemmeværnet startede i 1949, kom man meget hurtigt op på at kunne stille ca. 30.000 mand, og ved afslutningen af Den Kolde Krig i 1989 var medlemstallet oppe på 74.000.⁶³ I lighed med hjemmeværnsforeningerne kom Hjemmeværnet således også til at udgøre et væsentligt bidrag til Danmarks forsvaret i disse år.

Kilder

- Frihedsmuseet (FM) 07B.10.183/II: »Styrkelister for Sektion Nord-Vest (Thisted).«
- Frihedsmuseet (FM) 07B-11423: »Ejby-Nielsens rapport til Generalkommandoen af 20. februar 1946.« (m.bsth.dk/uf/90000_99999/99764/e60f0a245e946d07ff-f159ef023f6493.pdf)
- Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune (LATK) 82081: »Besættelsen: Diverse beretninger 1940-1945.«
- Rigsarkivet (RA) 06445: »Jens Toldstrup – Korrespondance vedrørende de enkelte distrikter.«
- Rigsarkivet (RA) 10276: »Ranumkonventet 1941-1971: Personarkiver: Oberst Ejby Nielsen 1945.«

Litteratur

- Dall, Villy 2017: »Hvem var Ejby-Nielsen?« *Historisk Årbog Thy* 2017, s. 93-98.
- Drostrup, Ole F. 1976: *Ranumkonventet: Et studium i modstandsbevægelsens politiske historie 1944-1948*. Aros.
- Hammer, Morten 2024: »Min fars hemmelige krig.« Upubl. manuskript, afventer publ. på academia.edu
- Hebsgaard, Holger 1949: »Modstandsbevægelsen i Thisted Amt.« I: Munck, Ebbe og Børge Outze: *Danmarks Frihedskamp*, Bind 1. Bogforlaget Nutiden, s. 73-88. (<https://slaegtsbibliotek.dk/2023/932362.pdf>)
- Holch Andersen, Knud og Orla Poulsen 1982: *Krigsværk. Thy og Mors 1940-45*. Morsø Lokalhistoriske Forlag.
- Jensen, Bent 2014: *Ulve, får og vogtere*. Gyldendal.
- Mosgaard, Arne 1995: *Frihedskamp – Forsvarsvilje*. Forlaget Centrum.
- Møller, Børge 2017: *Vores egen lille krig. Krigsdagbog for Hvetbo Herred og Han Herred Landeværn*. Højer.
- Pedersen, Pernille 2021: *Det nordvestlige Nordjylland under Besættelsen*. Forlaget Vrejlev.
- Schmidt, Regin 2009: *PET's overvågning af Danmarks Kommunistiske Parti 1945-1989*. PET-Kommissionens beretning, bind 6. Justitsministeriet. (https://opo1.no/PET-kommissionens%20beretning/pet_bind6.pdf)
- 21 Drostrup 1976, s. 81-88. Mosgaard 1995.
- 22 *Thisted Amts Tidende*, 08.04.1946.
- 23 *Thisted Amtsavis*, 12.07.1945.
- 24 *Thisted Amtsavis*, 21.06.1945.
- 25 RA 10276.
- 26 RA 10276.
- 27 Møller 2017.
- 28 RA 10276.
- 29 *Thisted Amtsavis*, 19.09.1945.
- 30 LATK 82081: »1946: Tegner Constantin Sørensen.«
- 31 *Thisted Amtsavis*, 24.09.1945.
- 32 *Thisted Amtsavis*, 20.11.1945.
- 33 *Thisted Amtsavis*, 24.09.1945.
- 34 RA 10276.
- 35 *Thisted Amtsavis*, 20.09.1945.
- 36 RA 10276.
- 37 RA 10276.
- 38 Drostrup 1976, s. 86.
- 39 Drostrup 1976, s. 71.
- 40 RA 10276.
- 41 denstoredanske.lex.dk/Danmarks_Frihedsraad
- 42 Drostrup 1976, s. 78.
- 43 RA 10276.
- 44 *Thisted Amts Tidende*, 03.10.1946. *Socialdemokraten*, 15.03.1948. forstads museet.dk/historien-om/hjemmevaernet-tilblivelse
- 45 *Thisted Dagblad*, 05.06.2009.
- 46 LATK 82081: »1946: Tegner Constantin Sørensen.«
- 47 Holch Andersen & Poulsen 1982, s. 31.
- 48 RA 06445.
- 49 LATK 82081: »01.10.1977: Redaktør Kjeld Jensen.«
- 50 *Thisted Amts Tidende*, 11.02.1946.
- 51 Drostrup 1976, s. 88.
- 52 RA 10276.
- 53 Drostrup 1976, s. 40.
- 54 Dall 2017.
- 55 hvj.dk/oe/DBH/DBH-historie/Documents/HJV-foreningens%20historie.pdf
- 56 *Thisted Amtsavis*, 21.06.1948.
- 57 forstads museet.dk/historien-om/hjemmevaernet-tilblivelse
- 58 *Thisted Amtsavis*, 11.04.1949.
- 59 *Thisted Amtsavis*, 08.06.1948.
- 60 *Socialdemokraten*, 15.03.1948.
- 61 Schmidt 2009, s. 86.
- 62 *Thisted Amtsavis*, 14. og 20.06.1949.
- 63 hvj.dk/oe/UDDHVKNSJ/Bliv-medlem/Sider/Fakta-om-Hjemmevaernet

Noter

- 1 Hammer 2024.
- 2 Jensen 2014.
- 3 hvj.dk/oe/HJK/videnom/Sider/besaettelse-og-modstandskamp.aspx
- 4 denstoredanske.lex.dk/modstandsbevægelse_-_2_-_Verdenskrig
- 5 natmus.dk/historisk-viden/danmark/besaettelsestiden-1940-1945/undergrundshaeren
- 6 Dall 2017.
- 7 RA 06445.
- 8 FM 07B-11423.
- 9 Pedersen 2021, s. 269. LATK 82081: »1946: Tegner Constantin Sørensen.«
- 10 RA 10276.
- 11 RA 10276. FM 07B.10.183/II.
- 12 Hebsgaard 1949.
- 13 LATK 82081: »01.10.1977: Redaktør Kjeld Jensen.«
- 14 Holch Andersen & Poulsen 1982. Hebsgaard 1949. LATK 82081: »01.10.1977: Redaktør Kjeld Jensen.«
- 15 Drostrup 1976, s. 12-14.
- 16 Drostrup 1976, s. 37-51.
- 17 Drostrup 1976, s. 59-66.
- 18 Drostrup 1976, s. 61.
- 19 LATK 82081: »01.10.1977: Redaktør Kjeld Jensen.«
- 20 Drostrup 1976, s. 78-81